

TARBIYA FANINING BOLALAR XULQ-ATVORINI SHAKLLANTIRISHDAGI AHAMIYATI

Baqoyev Sarvar

*O'zMU ijtimoiy fanlar fakulteti ijtimoiy-gumanitar fanlarni
o'qitish metodikasi mutaxassisligi magistranti.*

Annotatsiya: Ushbu maqolada Tarbiya fanining bolalarda xulq-atvor shakllanishida ahamiyati hamda uning ta'siri haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: Ta'lim, madaniyat, xulq, kadrlar, tarbiya, ijtimoiy, fan, ma'naviyat, xususiy, siyosiy, ma'rifiy.

Hozirgi davrda mamlakatimizda tarbiyaviy ishlarning mazmuni barkamol avlodni shakllantirishga qaratilgan. Respublikada sog'lom va barkamol avlodni tarbiyalash, yosh avlodni XXI asr talablariga to'liq javob beradigan har tamonlama rivojlangan shaxslar qilib voyaga yetkazish uchun zarur shart-sharoitlar va imkoniyatlar yaratilgan. Bu boradagi ishlarni aniq, maqsadli amalga oshirish uchun davlat ahamiyatiga molik hujjatlar, dasturlar va rejalar ishlab chiqildi. Birgina "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun, "Kadrlar tayyorlash milliy dastur"ning qabul qilinishi yuksak umumiy va kasb-hunar madaniyatiga, istiqbolli vazifalarni hal etishga qodir barkamol avlodni tarbiyalashga yo'naltirilganligini keltirish kifoya.

Tarbiya - yosh avlodni har tamonlama voyaga yetkazish, unda ijtimoiy ong va xulq-atvorni tarkib toptirishga yo'naltirilgan faoliyat bo'lib, shaxsni aqliy, jismoniy, ahloqiy, ma'naviy sifatlarini shakllantirishga qaratilgan bo'lib, insonning jamiyatda yashashini ta'minlash uchun zarur bo'lgan xususiyatlarini tarkib toptirishning jarayonlaridir.

Tarbiya shaxsni tarkib toptirishga qaratilgan bo'lib, shaxs va jamiyatning mavjudligini ta'minlaydigan qadriyatlar asosida rivojlanadi.

Tarbiya inson shaxsini shakllantirish, uning ijtimoiy, siyosiy, madaniy, ma'rifiy hayotida faol ishtirokini ta'minlashga qaratilgan barcha ta'sirlar, tadbirlar, harakatlar, intilishlar majmuini anglatadi. Tarbiya nafaqat oila, maktab, bolalar va yoshlar tashkilotlarida olib boriladigan jarayonlar bo'libgina qolmay, uning yetakchi g'oyalari ommaviy axborot vositalari, gazeta va jurnallar orqali singdirilgan mafkurani ham o'z ichiga oladi. Zero, tarbiya ta'limga nisbatan kengroq bo'lgan tushunchadir. Bunday tarbiyaning oila va tarbiyaviy muassasalar hamda jamoat tashkilotlari tomonidan amalga oshirilishini nazarda tutadi. Shu jihatdan tarbiya ta'lim olish bilan chambarchas bog'liq holda amalga oshiriladi. Ta'lim – tarbiya orqali shaxda ezgu ma'naviy – axloqiy sifatlar tashkil topadi. Shu o'rinda O'zbekiston Respublikasining birinchi Prezidenti Islom Karimovning quyidagi fikrlarini keltirish maqsadga muvofiqdir: "Albatta, ta'lim – tarbiya ong mahsuli, lekin ayni vaqtda ong darajasi va uning rivojini belgilaydigan, ya'ni xalq ma'naviyatini shakllantiradigan va boyitadigan muhim omildir. Binobarin, ta'lim – tarbiya tizimini va shu asosda ongni o'zgartirmasdan turib, ma'naviyatni rivojlantirib bo'lmaydi.

Tarbiya - muayyan, aniq maqsad hamda ijtimoiy-tarixiy tajriba asosida shaxsni har tomonlama o'stirish, uning ongi, xulq-atvori va dunyoqarashini tarkib toptirish jarayoni. Boshqacharoq talqin etilganda, tarbiya yosh avlodni muayyan maqsad yo'lida har tomonlama voyaga yetkazish, unda ijtimoiy ong va xulq atvorni tarkib toptirishga yo'naltirilgan faoliyat jarayonidir. Tarbiya xususida taniqli o'zbek pedagogi Abdulla Avloniy shunday deydi: «Al-hosil, tarbiya bizlar uchun yo hayot, yo mamot, yo najot -yo xalokat, yo saodat - yo falokat masalasidir» .

Tarbiyaning maqsadi - har tomonlama barkamol shaxsni shakllantirish. Tarbiya mazmuni deganda, qo'yilgan maqsad va vazifalar bilan bog'liqlikda ta'lim oluvchilarning egallashi lozim bo'lgan bilim, malaka, e'tiqod, shaxs sifati va xarakteri, xulq-atvor tizimi tushuniladi. Tarbiyaning umumiy vazifalari: jamiyat a'zolarining maqsadga yo'naltirilgan rivojlanishi hamda ularning qator ehtiyojlarini qondirish uchun shart-sharoit yaratish; jamiyat rivoji uchun zarur bo'lgan ijtimoiy madaniyatga mos yetarlicha hajmdagi "inson kapitali"ni tayyorlash; madaniyatlarni uzatib turish orqali ijtimoiy hayotning barqarorligini ta'minlash; ma'lum jins yoshi va ijtimoiy-kasbiy guruhlarining qiziqishlarini hisobga olgan holda ijtimoiy munosabatlar doirasida jamiyat a'zolarining harakatini tartibga solish.

Ta'lim va fan bolalarning xulq-atvorini shakllantirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Ularning ahamiyatini ta'kidlaydigan ba'zi asosiy fikrlar:

1. Tushunish va xabardorlik: Ta'lim va fan bolalarga xulq-atvorning turli jihatlari, jumladan, ijtimoiy me'yorlar, axloq, empatiya va hissiy aql haqida bilim va tushuncha beradi. Bu xabardorlik bolalarga ongli qarorlar qabul qilish va ijobiy xulq-atvorni rivojlantirishga yordam beradi.

2. Tanqidiy fikrlash va muammolarni hal qilish: Ta'lim va fan bolalarda tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantiradi, bu ularga vaziyatlarni tahlil qilish, oqibatlarini baholash va mas'uliyatli tanlov qilish imkonini beradi. Bu ularga muammoni yechish ko'nikmalarini rivojlantirishga va mantiqiylik va dalillarga asoslangan qarorlar qabul qilishga yordam beradi.

3. Ijtimoiy va hissiy rivojlanish: Ta'lim va fan bolalarning har tomonlama rivojlanishiga, jumladan, ularning ijtimoiy va hissiy farovonligiga qaratilgan. Ta'lim orqali bolalar sog'lom munosabatlar va ijobiy xulq-atvor uchun zarur bo'lgan hamdardlik, hurmat, hamkorlik va nizolarni hal qilish haqida bilib oladilar.

4. Qadriyatlar va axloq: Ta'lim va fan bolalarga qadriyatlar va axloqni singdirish uchun asos bo'lib xizmat qiladi. Ular bolalarga halollik, halollik, adolat va boshqalarni hurmat qilish muhimligini tushunishga yordam beradi. Bu qadriyatlar ularning xulq-atvori va boshqalar bilan o'zaro munosabatlarini boshqaradi.

5. Umrbod ta'lim: Ta'lim va ilm-fan bolalarda o'rganishga bo'lgan muhabbat va qiziqishni kuchaytiradi. Bu ularni bilim olishga, yangi g'oyalarni o'rganishga va o'zgaruvchan sharoitlarga moslashishga undaydi. Butun umr bo'yi ta'lim bolalarning xulq-atvorini doimiy ravishda rivojlantirishga va turli ijtimoiy sharoitlarga moslashishga yordam beradi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, ta'lim va fan bolalarning bilim berish, tanqidiy fikrlashni rivojlantirish, ijtimoiy va hissiy rivojlanishini rag'batlantirish, qadriyatlarni singdirish va o'qishga umrbod muhabbatni tarbiyalash orqali ularning xulq-atvorini shakllantirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi.

Tarbiya fanining bolalar xulq-atvorini shakllantirishdagi ahamiyati oldukcha yuqori hisoblanadi. Bolalarning xulq-atvorini shakllantirish, ularning saxovatli, huquqni hurmat qiladigan va samimiy insonlar sifatida o'sishini ta'minlashda katta rol o'ynaydi.

Tarbiya fanidagi asosiy maqsad, bolalarni yaxshi xulq va adabiyot bilan ta'minlashdir. Bunday tarbiya, ularga hayotdagi muqaddas tilavatlarga, adabiyotga ega bo'lishlari, achchiqlarni hurmat qilish va uyatli, mazmunli fikrlarga ega bo'lishlari kabi erkin-rozi, samimiy ahvolga hamda boshqa insoniy xususiyatlarga asoslanadi. Bolalarning ulkan o'sish davrida, ularga qarshi muhitlar o'z ta'siri bilan imkoniyatlar berishi mumkin. Bu sababli, tarbiya fanining mavzusi va o'zlashtirish tizimi juda muhimdir. Bolalar hayotda hamqadamiyatga xizmat qiladigan shaxslar sifatida ta'tilganligi belgilanmagan qolishlari uchun xulq-atvor kuchini o'zlashtirishlari kerak.

Tarbiya fanida yangi, iste'molchilarga mos ko'rsatuvlar, mustaqil o'rgatish usullari va tarbiya maqsadlariga rioya qilingan o'quv texnikalarni o'rganish mumkin. Bularga, masalan, qayg'urish, tahlil qilish, yashirin rivojlanishni, boshqa kishilar bilan hamkorlik qilishni o'rganish va kelajakdagi maqbul g'amxo'rlik o'rniga yomon xarajatdan ya'ni shararlardan rozi bo'lishni o'rgatish kiritiladi. Jamiyatimizning kelajakdagi o'zini tarbiyalovchi nesillerin shakllantirishining asosiy faktori, ularning xulqlari va axloqi yuqori bo'lgan shaxslar bo'lishi bilan bog'liq. Bu sababli, tarbiya fanining bolalar xulq-atvorini shakllantirishdagi ahamiyati, ularning samimiy va ijobiy xulqini isbotlash, ularning hayotlarida adabiyotga, insonga va boshqacha insoniy qadrlarga yondashishdagi omma ahamiyatini ko'rsatadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Mirziyoyev. Sh. „Erkin va farovon demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz“.O'zbekiston 2016
2. Muslimov N. “Pedagogik kompetentlik va kreativlik asoslari” Toshkent 2015 y 3. Musurmonova O. “Umumiy pedagogika” Toshkent 2020-yil.
4. Qilichova, M. (2021). Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarni jismoniy rivojlanishining o'ziga xosliklari. Maktabgacha ta'lim jurnali, 3(Preschool education journal).
5. Qilichova, M. (2021). Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarning rivojlanish yoshi va o'ziga xos xususiyatlari. Maktabgacha ta'lim jurnali, 3(Preschool education journal).